

A mohácsi csata és az ország három részre szakadása

Készítette, Lótos János
Scholler III. dolgozat

Előzmények

A fiatal I. Szulejmán szultán 1520 szeptemberében került trónra, és ezzel fordulat állt be az Oszmán Birodalom külpolitikájában. Míg korábban Szulejmán apja, Szelim a perzsák ellen vívott harcokat és próbált minél nagyobb területet meghódítani keleten, addig Szulejmán az európai hadszíntér újbóli megnyitása mellett döntött, mivel úgy érezte keleten már nincs sok esély a zsákmányszerzésre, valamint az ugyancsak muszlim perzsák elleni testvérharcnak is egyre több ellenzője akadt.

Miután a birodalom 1517-ben bekebelezte Egyiptomot, szabaddá vált az út a Vörös-tenger mentén délre, az Indiai-óceán felé, ahol fontos kereskedelmi utak húzódtak. Mivel azonban akkoriban még nem volt számottevő tengeri flottája, ezért egyelőre nem sok esély mutatkozott a tengeri kereskedelmet uraló portugál flották ellen harcba, így más irányba kezdett terjeszkedni. Erejének legnagyobb része a szárazföldi hadserege volt, ráadásul a török sereg a kor egyik legnagyobb és legjobb serege volt. Könnyűlovasságból (szpáhik), gyalogságból (janicsárok) és tüzérségből állt.

Az európai nagypolitikát ekkor már hosszú évtizedek óta az Észak-Itália megszerzéséért folytatott francia-Habsburg konfliktus határozta meg, és ezidőtájt az utóbbiak előnyére; hiszen birtokolták Spanyolországot, annak összes tengerentúli birtokával együtt, Németalföldet, Dél-Itáliát, a német császári koronát, az osztrák örökös tartományokat, majd övék lett a cseh és a magyar korona is. Mindez V Károly német-római császár kezei alatt. Öccse, Ferdinánd ugyan megkapta az osztrák örökös tartományokat (1522), s ehhez később megszerezte a cseh és a magyar koronát is (1526 és 1527), ám bátyja beleegyezése és segítsége nélkül mozgásteret igen csekély maradt.

V Károlyt azonban sokkal jobban érdekelte a franciákkal vívott háborúskodás, mint a Ferdinándot jóval közvetlenebbül érintő török kérdés. Amikor mégis figyelmet szentelt e problémának, számára a két lehetséges hadszíntér közül az észak-afrikai számított elsődlegesnek.

Az olyan kérdések, mint Ferdinánd magyar trónigényének támogatása, vagy 1526 után Szapolyai János királlyal Magyarországon vívott háborúja, másodlagosnak minősültek. Ennek ellenére a két birodalom összeütközése elkerülhetetlenné vált, mivel mindkettő terjeszkedőben volt. Az ütközőzóna pedig részben éppen Magyarország területén helyezkedett el.

Akkoriban Magyarországon királyi hatalom egyre jobban meggyengült. Nem volt elegendő jövedelem a végvárak fenntartásához, így a várak állapota romlott.

II. Ulászló a Habsburgokhoz közeledett, és Miksától várt támaszt, ez azonban a nemesség ellenállását váltotta ki. A gyengekezű II. Ulászló (1490-1516) halála után a tíz éves II. Lajos (1516-

26) lett a király. Ám mivel nem volt gyámja, így valójában a királyi tanács kormányzott helyette; azaz bárók és főpapok. A királyi hatalom csökkenésével Szapolyai János erdélyi vajda lett a tényleges vezető.

A királyi zsoldosereg is a múltté lett, helyébe a bárók bandériumai léptek, ami két okból is nagy problémát jelentett az országnak: egyrészt kiszolgáltatottá tették a királyt, másrészt ezek a bandériumok nem voltak elég korszerűek a törökök állandó hadserege ellen. Ráadásul egyéb belviszályok is súlytották az országot, állandósultak a küzdelmek a bárók és a köznemesek között.

II. Lajos (16 évesen) szembefordult a rendekkel először Csehországban, majd Magyarországon indított támadást a bárók befolyása ellen és Werbőczyt, a köznemesek vezérét választotta meg nádornak, valamint visszavette a felvidéki rézbányákat is, ám reformjai megbuktak és 1526-tól ismét Báthory, a bárók vezére lett a nádor.

Ebben a kaotikus magyar helyzetben I. Szulejmán követeket küldött Magyarországra a béke érdekében, hogy engedjék őket tovább Európa szívébe, azonban a magyar főurak börtönbe vetették a követeket. Válaszul Szulejmán 1521-ben hadjáratot indított a Magyar Királyság ellen és még abban az évben (1521-ben) el is foglalta Nándorfehérvárt és Szabácsot.

A csata

A magyar haderő Mohácsot megelőzően három alapelemből tevődött össze: a főurak és főpapok bandériumaiból, a nemesi felkelésből és a telekkatonaság intézményének keretében hadra kelt jobbágyokból. A bandériumok kiállításáról törvény rendelkezett, ám az arisztokrácia jó része egyáltalán nem teljesítette e kötelességét, vagy gyakorlatlan katonákból állították ki csapatukat, máskor pedig az arra kapott pénzt egyszerűen eltették. Támadás esetén csupán a határvidéki főurak bandériumaira lehetett számítani. A használható haderőt az évtizedek óta a déli védővonalon szolgáló, ott nevelődött végvári katonaság jelentette. Létszámuk azonban elégtelen volt a hatalmas feladatra, és a végvári vonal összeomlását hozó harcokban maguk is nagyrészt felőrlődtek, vagy a fizetlenség miatt távoztak.

A csata előtt magyar sereg, mindössze közel 25 ezer emberből állt és 85 ágyúval volt felszerelve, s még néhány horvát hadtest állt rendelkezésre. A gyalogság egy részét zsoldosok tették ki, melyek főleg németek, bajorok és csehek voltak, de akadtak spanyolok is. A hazai erők közül sem volt mindegyik magyar nemzetiségű. Több egységet szerbek alkottak, akik a Délvidéken a várakban és más katonai egységekben szolgáltak. Vezetőik között ki kell emelni Bakith Pált, Vencsánc egykori

vajdáját, aki nemsokkal előtte érkezett Magyarországra és II. Lajosnak ajánlotta fel szolgálatait. Szintén Szerbiából települt át Radics Bosics, aki a csata után is jelentős érdemeket mutatott fel a török elleni harcban.

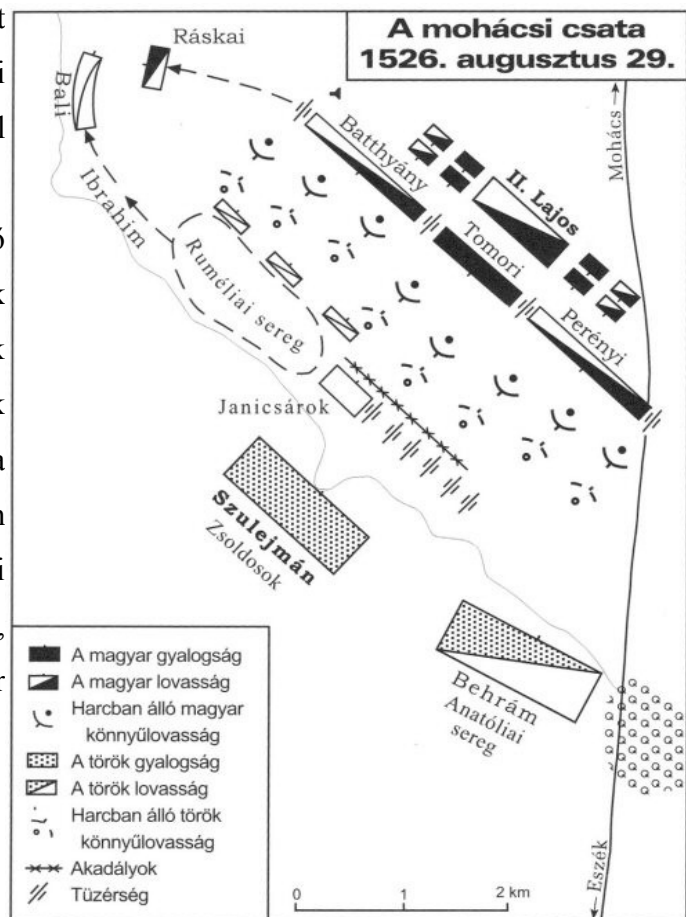
A török sereg erőit hatvanezer reguláris szpáhira és janicsárra teszik, ez azonban a mai történelmi kutatások szerint nem valószínű, hogy volt. Valójában az elit egységek száma 30 ezer fő lehetett, amelyhez hozzájöttek az irreguláris csapatok az aszabok és az akindzsik és a többi egység. Így ebből állt össze a hatvanezer fős török sereg.

1526 Augusztus 29-én, a Mohácstól 7 km-re délre elterülő síkon szembetalálkozott a két sereg.

A mohácsi síkon Tomori Pál vezetésével a magyar sereg; nem várva be a horvátországi és a cseh segédhadakat és Szapolyai János Szegednél állomásozó seregét – kísérletet tett a török megállítására.

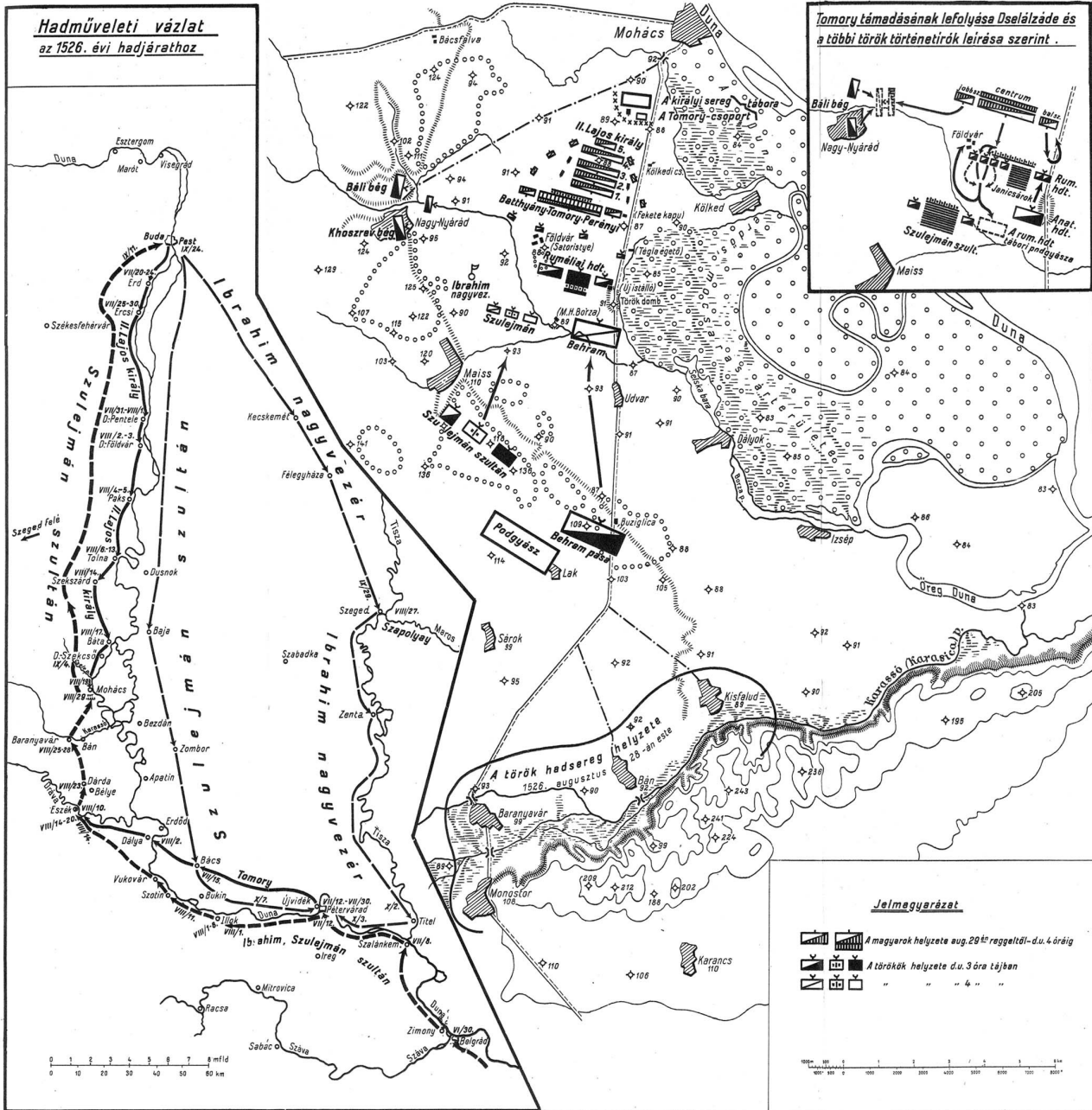
Magyar haditerv az volt, hogy a törököket akkor kell megtámadni, amikor a mohácsi síkot délről szegélyező dombról leereszkedik.

A magyar nehézlovasok áttörték az első török hadtest sorait, de beleütköztek a török ágyúk és a janicsárok falába és a sortűzek szétverték a támadó hadrendet. A magyarok menekülni kezdtek és ezáltal felborult a rend. A lovasok egy része ugyan elmenekült, de a csatában elesett Tomori Pál fővezér és Szapolyai György fővezér, főurak, főpapok, és még kb. 15-16 ezer katona.

A mohácsi csata

1526 augusztus 29-én

A csata néhány óra alatt a magyarok teljes vereségével végződött. II. Lajos menekülés közben a Csele patakba fulladt.

A szultán a számára is némileg meglepő győzelem után rövid pihenőt adott hadának, majd megindult hadjáratának fő célja, Buda felé. A kiküldött portyázók előtte jártak, és raboltak, pusztítottak. Eközben augusztus 30-án a csatavesztés híre megérkezett a fővárosba, mire az egész udvartartás még aznap éjjel elmenekült Pozsonyba. Másnap csaknem az egész lakosság követte

őket. A szultán szeptember 12-én érkezett Budára. Megszemlélte a várat, s ezalatt a sereg hidat vert a Dunán, és megkezdte átkelését a pesti oldalra. 14-én felgyújtották a várost, hajóra rakták a palotában talált pincseket, köztük azt az óriás ágyút, amelyet Hunyadi János zsákmányolt 1456-ban Nándorfehérvár alatt. A szultáni sereg szeptember 25-én indult vissza Isztambul felé. Addigra portyázói a főváros körüli területeket Győrig és Egerig pusztították. Csupán néhány fallal erődített város menekült meg.

A csatavesztés hírére a Zágrábnál álló Frangepán Kristóf mindössze 500 katonával a Dunántúlra sietett, és néhány portyázó csapatot sikerült is szétvernie. Szapolyai azonban alapvetően tétlen maradt. Feltehető, hogy haderejét már az elkövetkezendő királyválasztási küzdelemre tartogatta, s a Tisza bal partja mögül figyelte a dél felé elvonuló oszmánokat, akik október 8-án hagyták el az országot.

Az ország részekre szakadása

Az ország két részre szakadása

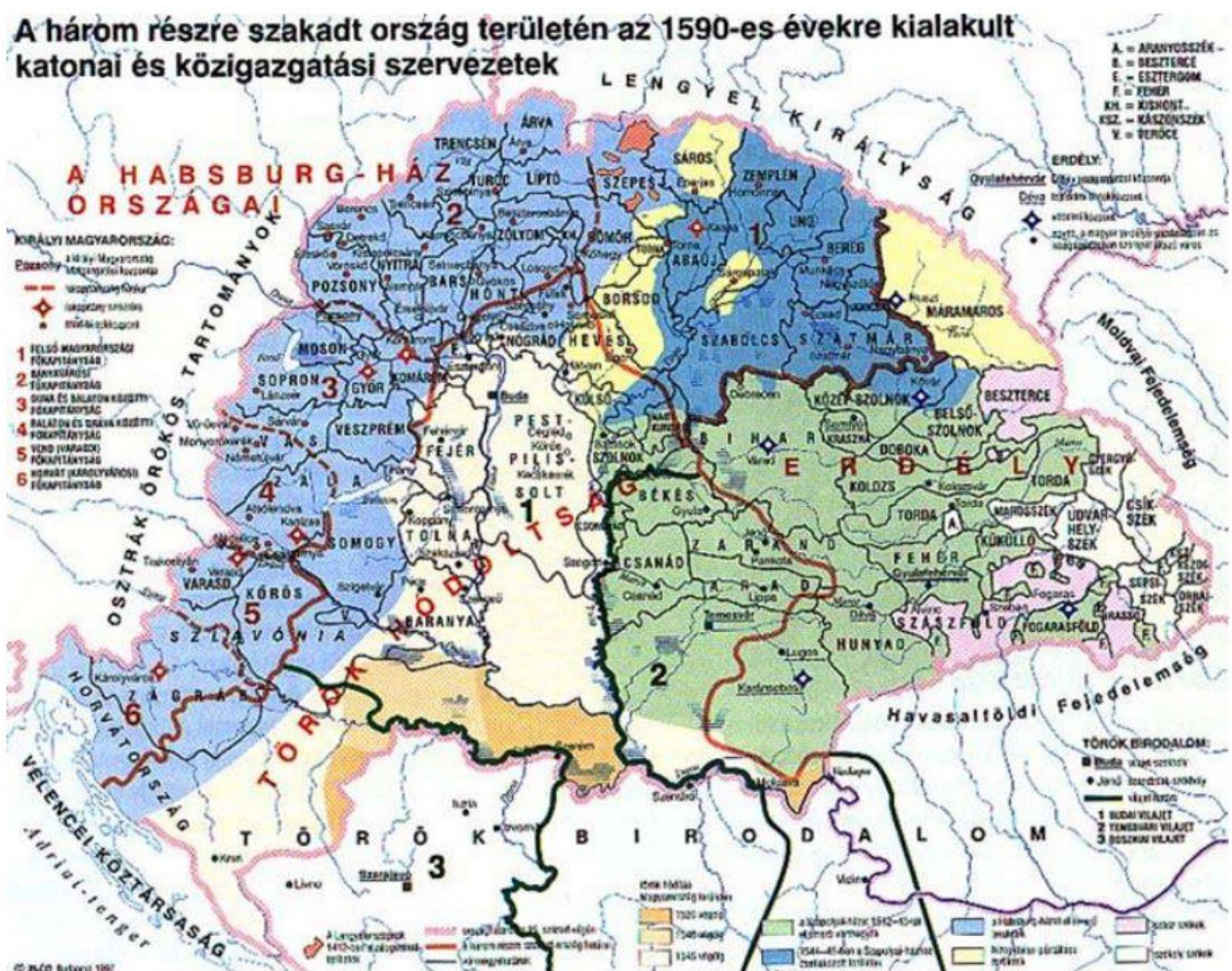
A nemességet a török visszavonulása után elsősorban a királyválasztás foglalkoztatta. A köznemesség a 1505-ös rákosi végzésre hivatkozva, mely szerint csak magyart fognak királlyá választani, Szapolyai János erdélyi vajdát választotta királlyá (1526-1540). A főurak viszont Habsburg I. Ferdinándot (1526-1564), aki II. Lajos sógora volt. A két király között egy évtizedig tartó viszály kezdődött. 1527-ben I. Ferdinánd bátyja, V. Károly német-római császár segítségével kiszorította Szapolyait az országból, aki segítségért fordult a szultánhoz. Szulejmán támogatta Szapolyait és 1529-ben visszafoglalta Budát, majd Bécsset is megostromolta. Bécs azonban ellenállt. Szulejmán visszavonult és Ferdinánd az egész Észak-Dunántúlt visszahódította. Az ország többi része viszont Szapolyai János kezén maradt. Ezzel az ország két részre szakadt.

Az ország három részre szakadása

1532-ben a török ismét hadjáratot indított Bécs ellen a Dunántúlon keresztül. A kőszegi vár (védője Jurisics Miklós) azonban feltartóztatta a törököt. A két király közti harcot 1538-ban a váradi titkos szerződés zárta le. Ebben elismerték egymás királyságát és mindkét király megtarthatta a kezén lévő területeket. A megállapodás szerint Szapolyai halála után Ferdinánd kezébe kerül az ország, még akkor is, ha közben Szapolyainak örököse születik.

1540-ben Szapolyainak fia született, János Zsigmond; gyámjai a sebtében összehívott országgyűlésen a csecsemőt királlyá választották, akit a török is elismert magyar királynak.

1541-ben Ferdinánd seregei Buda ellen indultak, hogy a váradi egyezségnek megfelelően átvegyék az országot. János Zsigmond gyámja, Fráter György a töröktől kért segítséget, amely közeledtére Ferdinánd seregei elvonultak. Szulejmán serege 1541. augusztus 29-én megszállta Budát. Buda elfoglalásával az ország középső része török fennhatóság alá került. Izabella királynéra, János Zsigmond anyjára bízta Erdély, a Tiszántúl és a Temesköz kormányzását. A királyi Magyarország, vagyis a Felvidék, a Dunántúl nyugati megyéi, valamint Horvátország és Szlavónia a Habsburgok kezén maradt. Ezzel Magyarország három részre szakadt.

Kísérlet az ország egyesítésére

Fráter György azon fáradozott, hogy az ország keleti és nyugati részét Ferdinánd kezén egyesítse. Ezért megállapodott a Habsburg uralkodó követével. Az 1541-es gyalui egyezmény értelmében Izabella és János Zsigmond kárpótlás ellenében lemondott országáról, azzal a feltétellel, ha

Ferdinánd visszafoglalja Budát. 1542-ben el is indult egy jelentős birodalmi sereg, de Buda visszafoglalása kudarcba fulladt. Így állandósult az ország felosztottsága.

1551-ben Fráter György mégis megkezdte a keleti országrész átadását. Erre a török támadást indított. Fráter György időnyerés céljából tárgyalást kezdett a törökkel, ám ezt Ferdinánd zsoldosai árulásnak vélték, és meggyilkolták érte. Halálát követően Ferdinánd irányítása alá került a keleti országrész.

A szultán hadjáratot indított a török uralom visszaállítására. A török haderő a Tiszántúlt akarta elfoglalni, hogy elválassza egymástól a nyugati és keleti területeket. A hadjárat jórészt elérte célját. Elfoglalták Veszprémet, Drégelyt (Szondi György védte), Temesvárt (Losonczy István védte) és Szolnokot (Nyári Lőrinc védte). Szeptember elején Eger ostromát kezdték meg (Dobó István védte), amelyet egy hónap után eredménytelenül feladtak. Így Észak-Magyarország kulcsfontosságú vára magyar kézen maradt.

Izabella és János Zsigmond, akik Sziléziába menekültek, 1556-ban visszatértek Erdélybe. Az erdélyi országgyűlés II. János kiskorúsága idején Izabellára bízta Erdély kormányzását (1556-1559).

Miután Izabella meghalt, II. János és I. Ferdinánd fegyverszünetet kötött. I. Ferdinánd halála után II. Miksa (1564-1576) megtámadta Erdélyt, amelynek megtorlására I. Szulejmán 1566-ban újabb hadjáratra indult, végső célja újból Bécs lehetett. A törökök Szigetvár ellen vonultak. A várat Zrínyi Miklós horvát bán védte, s csak hosszú ostrom után került török kézre. Zrínyi hősi halált halt, de az ostrom ideje alatt elhunyt a szultán is.

Szulejmán halálával lezárult az Oszmán Birodalom nagy hódításainak kora. Utóda belátta, hogy nem képes kiszorítani a Habsburgokat az országból. Így a két nagyhatalom (Habsburg II. Miksa és II. Szelim) 1568-ban megkötötte a drinápolyi békét, amely szentesítette Magyarország megosztottságát.

1570-ben II. Miksa és II. János szerződést kötött. A speyeri szerződésben II. János a Habsburgok javára lemondott a magyar királyi címről, és felvette az Erdély és a Partiumfejedelme címet. Ezzel egyúttal létrejött a önálló Erdélyi Fejedelemség.